

1. Podaci o predmetu

Lokacija

Ploča je velikog sudije Gradeše pronađena u selu Podbrežju kod Zenice. Smještena je u arheološkom odjelu Muzeja grada Zenice u Zenici (inv. br. 1). U junu 1964. godine, Grgo Prkić, radnik željezare u Zenici, obrađujući zemlju u Podbrežju, selu koje je smješteno na blagoj padini, oko 3 km sjeverozapadno od Zenice, je pronašao na dubini od oko 1 m kamen sa natpisom. Uz kamen je otkopao i nekoliko ljudskih kostiju, kamen sa žljebom i poveću ploču, što je sve ostavio u zemlji.

Povijesni podaci

Analizom je ustanovljeno da se radi o gornjoj polovini lijevog dovratka crkve mauzoleja sudije Gradeše i njegove žene, te da potječe sa kraja 12. stoljeća. Gradeša je bio veliki sudija za vrijeme vladavine bana Kulina. To je novi podatak o ustrojstvu sudske vlasti u spomenutom periodu.

Dosadašnja zakonska zaštita

Odmah po nalazu spomenik je prenesen u Muzej grada Zenice. Spomenuto dobro nije uživalo zakonsku zaštitu.

2. Opis dobra

Spomenuti se natpis nalazi na kamenu u obliku stupa, čija visina iznosi 87 cm, širina 31 cm, a debljina 28 cm.

Dvije su strane stupa otesane kao ravna ploha, a dvije su nešto nepravilnije. Gornja je baza stupa bila ravna, što navodi na pomisao da je podupirala horizontalnu kamenu gredu - arhitrav u vratima. Dvije strane stupa nose natpis. Čeona, ravna površina stupa, je u cijelosti ispisana, dok je desna, bočna strana, ispisana samo u gornjem dijelu. Na čeonoj strani stupa majstor je ćirilična slova urezivao pod dosta oštrim kutom. Slova su različite visine i kreću se od 15 –do 35 mm u 17 redova. U donjem dijelu ispisane površine tekst je zbijeniji zbog loše isplaniranoga prostora za pisanje. U tom prostoru, pored slova, naknadno su ugrebani i drugi znakovi kao što su grančice, grupe točkica, zarezi. Naknadno ugrebani simboli potvrđuju pretpostavku da se radi o gornjem dijelu dovratnika, jer je na njemu bilo najlakše ostaviti zabilješku.

Tekst natpisa na čeonoj strani glasi po Bešlagiću (1965, 204):

ВЪ ДЪНН Б(А)НА ВЕЛН(А)ГО КУЛН(А) БЪШЕ ГРА(А)БША
СЪДН(Ъ) ВЕЛНЪ НЕГ(А) И СЪЗНАА (ЛРКУ) СВѢТАГО Ю-
РИТЕ: И СЕ ЛЕЖИЪ Н(А)ГО: И ЖЕНА ЕГ(О)ВА РЧЕ ПОЛОЖИ-
(Т)Е МЕ У НЕГО: АСЕ ЗНАА ДРАЖЕ О(Х)МУЧАННЪ:
(ТО)МУ ВОЛЫ БЕ: Н(АНЪ) (А)ЗЪ ПИСХЪ ПРО(ДАНЪ)
(ПО)ПЪ (:)

Prema tome transkripcija natpisa glasi:

V' D'NI B(A)NA VELIK(A)GO KULIN(A) BJESE
GRA(D)JEŠA SUDI(JA) VELI U NEG(A) I S'-
ZIDA (CRKVU) SVETAGO JURIJA (:) I SE
LEŽI U N(E)GO: I ŽENA EG(O)VA RČE (reče)
POLOŽI(T)E ME U NEGO: ASE ZIDA DRAŽE
O(H) MU MUČANIN': (TO) MU VOL'I B(OŽ)E:
N(AN') (A)Z'PISH' PRO (DAN') (PO) P' (:)

a po Vegi (1970, 66, broj 252):

Transliteracija:

1. red: ВЪ ДЪНН Б[а]	11. red: ВАРЕ ПОЛОЖИ [с]
2. red: НА ВЕЛН[а]	12. red: ЕМОЪ НЕГО А СЕ
3. red: ГО КУЛН[а]	13. red: ЗНАА ДРАЖЕ О[х]
4. red: БШЕ ГРА[а]	14. red: МУЧАННЪ Е
5. red: ФИА СЪДАН[ъ]	15. red: МУ ВОЛЫ БЕ (Б[ож]Е) Н
6. red: ВЕЛНЪ НЕГ[а]	16. red: [а] ЗПИС[а]ХЪ или АЗЪ ПИ
7. red: И СЪЗНАА [ХРЪМЪ]	17. red: [коп]ИЕ — ТАЗНЕ — ХОР
8. red: СВѢТАГО ЮРН	НЕ ПОПЪ
9. red: Ф И СЕ ЛЕЖИЪ Н[е]	
10. red: ГО И ЖЕНА ЕГ[а]	

Transkripcija:

Vъ dъni b[a]na velik[a]go Kulin[a] bъše Gra[d]bša (Gradeše, Gradiša) sui-
dija (sudija) veli u njeg[a-o] i sъzida [hrъmъ = hramъ] svetago iuribъ (Jurija), i se
leži u n[e]go i žena jeg[a] (jego) Vare (Varvara), položi [se] [s]emo (ovamo) u njego.
A se zida Draže O[h]mučaninъ jemu. Voli, b[ož]e, naš! ili vo[z]ljubljeni -voljeni! [A
ili I] zъpis[a]hъ, ili jazъ pis[a]hъ Pro[kopije], ili Pro[tazije] ili Pro[horije] popъ.

Natpis na drugoj strani zauzima prostor od 18 cm pri vrhu stupa. Na cijeloj površini ove strane poznaju se nekad napisana slova, a donji dio je naknadno preklesan. Očuvano je i djelimično čitljivo samo osam prvih redova. Slova su visoka od 10 do 16 mm i plitko ugrebena oštrom predmetom. Tekst je dosta nečitljiv te je grupa autora ponudila fragmentarnu transkripciju.

Po Bešlagiću (1965, 206):

SLAVA VELI(KAGO) (GOSPO)DINA . . . B(A)-
N(A) . . . PISAH' U DNI GRAD (JEŠE?) . . . I
SVOGA . . . SE . . . . I PO . . . DOSTA ZAMO . . . .
(Ž)ALAHU I JU DOBRI LU(DI)E I PLA(KA)HU
SEI JUHO . . . TADII ZITI . . .

Prema Vegi (1970., 66, broj 252):

1. red:	6. red: Н ПОИАО[ХЪ] СТѢЗМѢ
2. red: . . . СЛѢВѢ ВЕЛН[КОМЪ]	7. red: [Б]ѢНѢ КЪЛННѢ А О Б Р Н Г Ѣ
3. red: [ГОСПО]ДННЪ + БѢНЪ	(=А О Б Р Н Г Ѣ)
4. red: ПНСѢХЪ АННМѢ . S. 4 4 Ѣ	8. red: † Н ПѢСѢХЪ КЪН ЮРОН
5. red: Г Н СВѢѢѢ 4 4 ПНС[КОПЪ]	9. red: Ѣ СѢА Н НЪННН Ѣ
	10. red: [ѢХЪ] . . . ?

Transkripcija:

. . . slava veli[komu] [gospo]dinu † banu! Az[ъ] pisahъ dni maja s (= 6.) aa
g (1193.) i svѣšta a[rhi]epi[skopъ] i pojdo[hъ] stazama [b]ana Kulina dobriga (dobroga)
† i pasahu (prolašahu) ki (koji) [iz] юrojѣ sadi iziti (izići) šta[hu] (šćahu) . . .

Ovaj natpis i pored zajedničkih odlika sa prvim tekstom, se razlikuje u nekim detaljima u grafici i interpunkciji, pa se smatra da ga je pisala druga osoba, ali ne u velikome vremenskome razmaku. Vjerojatno se radi o prigodnome tekstu u svezi sa sahranom Gradeše i njegove žene (Bešlagić i dr., 1965, 206).

Vego pretpostavlja da se natpis odnosi na posvetu crkve 6. svibnja 1193. godine (po starom kalendaru) (Vego, 1981, 58).

Iz glavnog natpisa se saznaju slijedeći relevantni povijesni podaci:

- da je u doba "velikog bana Kulina" (1180-1204), kako je intituliran na spomeniku, postojala funkcija velikog suca koju je Gradeša obavljao; to je prvi spomen Gradeše kao povijesne ličnosti;
- da je Gradeša očigledno ktitor navedene porodične crkve (mauzoleja) i da je u njoj sahranjen;
- da je negdje u blizini mjesta nalaza postojala Crkva sv. Jurja (sv. Đurđa) iz tog perioda, znači, s kraja XII i početka XIII stoljeća.

Dodatno se iz natpisa saznaje:

- da je Gradešina žena sahranjena pored muža. Sličan slučaj je i na stečku- ploči Kaznaca Nespine i njegove žene Bjeloke iz Malog Čajna kod Visokog, koji je datiran u XIII stoljeće;
- da je crkvu sagradio Draže Ohmučanin, jedan od prvih spomenutih srednjovjekovnih graditelja. Prezime Ohmučanin je vjerojatno postalo po kraju iz kojeg potiče. Vego spominje lokalitet u Zenici, pored željezničke stanice, imenom Odmuť ili Ohmuť (ždrijebe) (Bešlagić i dr, 1965, 205, nap. 12; Vego, 1970, 66, br. 252; Vego, 1981, 60).
- da je natpis pisao pop, čije ime počinje sa sljedeća tri slova "Pro...". (Prodan- Bešlagić i dr, 1965, 205, nap. 15, ili Protazije, Prohorije, Prodanac-Vego, 1970, 66).

3. Konzervatorsko- restauratorski radovi

Do sada na Ploči velikog sudije Gradeše nije bilo konzervatorsko- restauratorskih zahvata.

4. Sadašnje stanje predmeta

Ploča velikog sudije Gradeše čuva se u depou Muzeja grada Zenice i nalazi se u dobrom stanju.